

Bilaga 2: Omvärldsanalys

Denna omvärldsanalys är en sammanfattning och analys av det omfattande material som anges i de noter som förekommer löpande i strategin.

Ett sätt att förklara samhällets långa ekonomiska och kulturella vågor gjordes av Kairos Future i början av 2000-talet. Där beskrevs samhället utifrån metaforerna vår, sommar, höst och vinter. I LRFs omvärldsanalys 2014¹ menar man att vi nu befinner oss i vintern, som är omprövningarnas epok, men att vi börjar skönja våren. Vägen från höst till vår kräver en kraftsamling där gamla och hämmande strukturer rensas bort och nya byggs upp.

Världen har präglats av ekonomisk och finansiell oro men framtiden ser ljusare ut. Det finns fortfarande oro över om vårt samhälle verkligen är hållbart ur ett ekonomiskt, socialt och ekologiskt perspektiv. Men rapporter om klimatförändringar blandas med möjligheter till en bättre värld genom nya innovationer och nya initiativ från individer och företag.

Vi är just nu i början av ett paradigmskifte som innebär ett nytt sätt att leva. Nya värderingar leder fram till ny teknik som tvingar fram politiska beslut som i sin tur påverkar marknaden. Kombinationen av lättillgänglig data och den sociala webben formar en ny värld.

Övergripande trender påverkar

Vårt leaderområde påverkas av ett antal så kallade megatrender² som sträcker sig över lång tid och som påverkar och driver andra trender. Megatrenderna styr hur beslut tas på individuell, politisk och företagsnivå.

Globaliseringen är en sådan megatrend och en av vår tids främsta kännetecken. Människor, företag och regioner blir allt mer beroende av varandra genom samarbete, handel och resor.

Den **ekonomiska tyngdpunkten förskjuts från väst till öst och syd**. Folkrika länder som Kina, Indien, Brasilien och Nigeria står för en ökande del av världsekonomin. I väst blir ekonomin mer kunskapsintensiv och efterfrågan på talanger ökar. De senaste åren har förskjutningen dock mattats av och exporten har inte ökat. Om detta är en kortvarig effekt av lågkonjunktur i stora delen av världen, återstår att se.

Det har från andra världskrigets slut pågått en **automatisering** som har förändrat vårt sätt att arbeta. Allt fler uppgifter går att automatisera och under en lång tid har det skett en teknisk utveckling som frigjort mänsklig arbetskraft inom främst tillverkning, men idag är det framför allt automatiseringen av olika typer av tjänster som driver förändringen.

Parallellt med automatiseringen pågår en **digitalisering**. För tio år sedan var det omöjligt att förutse att vi skulle vara uppkopplade överallt, hela tiden och på flera olika sätt samtidigt. Den tekniska utvecklingen har förändrat våra arbetsvanor och vårt sociala beteende.

Idag anses produktion och konsumtion vara grunden för välfärd. Samtidigt ser världen konsekvenserna av vad en utveckling som **inte är hållbar** kan innebära; miljön belastas,

¹ Bli' re nån andra vers, eller? LRFs omvärldsanalys 2014

² Kunskapsplattform för Härnösand – Analys av Härnösand i ett omvärldsperspektiv, Kairos Future, Juni 2014, samt Örnsköldsvik – Omvärldsanalys 2014, SWECO

klimatet förändras och bristen på råvaror blir påtaglig. En ökad efterfrågan på mat och energi ökar konkurrensen om mark och vatten.

Många länder i världen präglas av **oroligheter och krig**. Det har lett till ökade flyktingströmmar i många delar av världen, i Europa och i Sverige.

Den landsbygd som har långt till urbana centra har under lång tid avfolkats, en process som fortsätter. Men **Urbaniseringen** ska ses som en stark kraft, inte en naturlag!

Det regionala sammanhanget påverkar

En undersökning³ av svenska folkets boendevärderingar visar att ålder och livsfas är mest avgörande för var man vill bo. Bland dem som är födda 1970 och senare drömmer en klar majoritet om att bo i något av storstadsområdena eller i annan tätort med fler än 30 000 invånare. De små tätorterna framstår som minst attraktiva och landsbygden är betydligt mer attraktiv än dessa orter.

Betydelsen av bra arbets-, inkomst- och utbildningsmöjligheter på den ort där man bor har minskat under den senaste tioårsperioden. Det regionala sammanhanget har blivit viktigare och goda kommunikationer har en fortsatt stor betydelse, något som speglar den arbetsmarknadsförstoring som pågår.

Livskvalitet i form av trygghet, småskalighet och hälsa prioriteras allt högre.⁴ I dag flyttar människor inte alltid till den ort där det nya arbetet finns, utan lika ofta till en plats där man trivs och kan bedriva ett arbete oavsett om arbetet finns där man bor, i grannbyn eller i regionen. Där människor vill bo, där vill också företag etablera sig.

Det viktigaste för att vi ska trivas på den plats vi bor är bekväma och bra bostadsförhållanden. Så länge det finns fungerande kommunikationer i ett regionalt perspektiv så tenderar platsen för boende bli mindre viktigt – bara boendet i sig är attraktivt. Med andra ord så är det regionala sammanhanget för en kommuns framgång avgörande, där grundförutsättningarna handlar om samverkan och nätverk.⁵

I leaderområdets närområden är närheten till Sundsvall och Umeå påtagliga framförallt för Härnösand (Sundsvall) och Örnsköldsvik (Umeå), men utbyggnaden av Ådalsbanan och Botniabanan har inneburit att nya möjligheter även har öppnats upp för Kramfors och till viss del Sollefteå. Geografiskt ligger Sollefteå närmast Östersundsregionen och interagerar med den, men ju mer Östersundsregionen växer, och växer samman med Sundsvall, desto mer påverkar den hela leaderområdet. Stockholmsområdet finns nära i och med områdets två flygplatser, och med tåget når man Stockholm på ca 4 timmar från Kramfors (som kan ses som leaderområdets mittersta del).

För att en kommun eller region ska utvecklas väl är goda kommunikationer av stor betydelse.⁶ I takt med ökad regionförstoring och globalisering ökar människans behov av väl fungerande möjligheter till arbetspendling, snabba transporter och utbyte av information över större områden. Goda kommunikationer är en tillgång för såväl kvinnor som män.

³ Kairos Future, 2013

⁴ Översiktsplan för Kramfors kommun, 2013

⁵ Kunskapsplattform Härnösand. Analys av Härnösand i ett omvärldsperspektiv, Kairos Future, 2014

⁶ Översiktsplan för Kramfors kommun, 2013

Besöksnäringens potential

Det finns två branscher som pekas ut som framtidsbranscher i Sverige idag: Kunskapsintensiva tjänster (företagstjänster, information och kommunikation, finans- och försäkringstjänster samt fastighetsverksamhet) och besöksnäringen⁷. Där det viktigaste för näringslivets utveckling är att regionen som helhet leverera bra grundvillkor för företaget och attraktivitet för boende.

Världsturismorganisationen UNWTO räknar med en fortsatt global tillväxt för besöksnäringen framöver. Sverige har en mycket stor potential att utvecklas som besöksland där ett strategiskt fokus, en offensiv satsning och god samverkan mellan näringsens aktörer, privata och offentliga pekas ut som avgörande faktorer för framgång⁸. Besöksnäringen blir mer och mer betydelsefull för sysselsättning och ekonomisk tillväxt i Sverige, för bilden av Sverige utomlands, för regional utveckling och som stöd åt övrigt näringsliv. Men det är också en näring med tusentals engagerade småföretagare som verkar sida vid sida med en handfull större företag med ett växande antal anställda. Inom besöksnäringen får tusentals unga för varje år sitt första riktiga jobb.

Näringen spelar en stor roll för utvecklingen och livskraft i glesbygdsområden och har en viktig infrastrukturell roll för övriga näringslivet. Där till exempel en ökad tillgång på hotell och möjligheterna att genomföra arrangemang stimulerar tillväxten i övrigt näringsliv. Samtidigt som besöksnäringen är mer sammanlänkad och beroende av offentliga strukturer än övriga näringar eftersom infrastruktur och tillgänglighet är stora avgörande faktorer som spelar in när det gäller utvecklingen av turism i ett område.

Närheten till norra Sveriges besöksintensiva områden som Umeå, Sundsvall och Östersund gynnar vårt leaderområde. Områdets främsta styrka är den av UNESCO världsarvsklassade naturen, samt våra unika kulturmiljöer.⁹ Även mötesindustrin utpekas som en möjlig utvecklingspotential, framförallt för städerna Härnösand, med sin närhet till Sundsvall och attraktiviteten i Höga Kusten samt Örnsköldsvik¹⁰. Sollefteå sticker ut när det gäller besöksnäringen i leaderområdet med sin i området starka vintersäsong som bland annat hänger samman med de välutvecklade skidområden som finns i kommunen. Ett ännu starkare samarbete inom leaderområdet gällande besöksnäringen skulle kunna ha bättre säsongsöverskridande spilleffekter än vad det har idag.

Natur och kulturmiljö för näringslivsutveckling och attraktivitet

Resurser som exempelvis skogsmark, odlingsmark, biologisk mångfald, bebyggelse och kulturhistoriska värden är viktiga resurser för landsbygdens utveckling.¹¹ Skogen utgör basen för skogsindustrin, odlingsmarken för jordbruket och vattnet för vattenkraften och fisket. Natur- och kulturmiljön har också stora samhällsliga värden, bland annat för den biologiska

⁷ Kairos Future, 2014

⁸ Nationell strategi för Svensk besöksnäring, Svensk Turism, 2011

⁹ Regional utvecklingsstrategi (RUS) för Västernorrlands län 2011 – 2020, (2011)

¹⁰ Kunskapsplattform Härnösand. Analys av Härnösand i ett omvärldsperspektiv. Kairos Future, 2014, och Örnsköldsvik, Omvärldsanlys 2014, SWECO

¹¹ Landsbygdsprogrammet 2014 – 2020 – Övergripande Nulägesanalys, Länsstyrelsen Västernorrland, 2013

mångfalden, kulturarvet, friluftslivet och besöksnäringen. Odlingslandskapet och skogens brukande formar länets landsbygd och ger den liv och utvecklingspotential.

Med en landareal som till nästan 75 procent täcks av produktiv skogsmark är Västernorrland landets skogrikaste län (där leaderområdet Höga Kusten är en stor del av länet). Skogen är en resurs med stort ekonomiskt värde och den utgör grunden för vår skogsindustri men är också betydande för dess underleverantörssystem liksom nya näringar som besöksnäring och förnybar energi. Etableringen av stora vindkraftparker kommer att betyda en del ekonomiska tillskott särskilt i inlandet men ger också en avsevärd påverkan på miljön, som i dag är svår att överblicka.

Odlingslandskapets natur- och kulturvärden har formats under lång tid. Under en tioårsperiod har jordbruksmarken minskat med drygt 20 procent och länets odlingslandskap riskerar därför att växa igen på grund av ett färre antal aktiva lantbrukare och betande djur. Enligt det regionala miljömålet *ett rikt odlingslandskap* ska arealen av, de för länet mest typiska och betydelsefulla ängs- och betesmarker, öka med minst 150 ha fram till 2020¹². När kulturmiljöerna sköts skapas förutsättningar för höga naturvärden. Områdets natur- och kulturmiljöer har ett stort egenvärde.¹³ De är därför viktiga pusselbitar i en god livsmiljö för både kvinnor och män oavsett ålder. Natur- och kulturmiljöerna är även av betydelse när det gäller medborgarnas identitet och hur man relaterar till olika platser. Natur- och kulturmiljöerna i området är en resurs för lokal och regional utveckling som kan bidra till ett attraktivare område för boende och besökare och på så sätt även för företag.

Attraktionskraft som utvecklingspiral

Som sagt: Där det finns arbetstillfällen finns det människor och tvärtom. Företag utvecklas där det finns tillgänglig kompetens. Och där människor bor och verkar behövs en väl fungerande service och infrastruktur. Urbaniseringen har inneburit avfolkning av landsbygden samtidigt som globaliseringen och teknikutvecklingen innebär att människor kan verka och bo var som helst i världen.

Därför kommer utvecklingen av landsbygden i framtiden vara direkt beroende av att attraktiva miljöer lockar till sig människor oavsett om de ska bo och leva, driva företag eller tillfälligt besöka. Vilket i sin tur påverkar den samlade tillväxten i landet som helhet¹⁴. Men ett hus är inte mycket värt om det saknas skola för barnen, en butik inom bekvämt avstånd och hyggliga arbeten inom räckhåll. För den som är företagare tillkommer ytterligare faktorer.

När det gäller företag och arbetsställen så kan man se en tendens att de lokala förhållandena blir ännu mer viktiga för företagets utveckling och samspel med andra ju mer globala kontaktytorna och marknaderna blir¹⁵. Det kan gälla tillgängligheten till kompetens, den digitala infrastrukturen, attraktiva besöksmiljöer m.m.

¹² Länsstyrelsen Västernorrland, Miljömål för Västernorrland 2007-2010

¹³ Översiktsplan för Kramfors kommun, 2013

¹⁴ Attraktionskraft för tillväxt och utveckling, Regeringskansliet 2014

¹⁵ Landsbygdsprogrammet 2014 - 2020 - Regional SWOT-analys för Västernorrlands län, Länsstyrelsen Västernorrland, 2013

Det demografiska läget

I dagsläget är positiva befolkningsnetton i landsbygden¹⁶ ett resultat av både invandring och inflyttning.¹⁷ Framförallt är det de ökade flyktingströmmarna i världen som påverkar vårt område, då födelsenettet är genomgående negativt. Men det stora hotet i regionen är inte befolkningens storlek utan dess sammansättning. Hela området har en ogynnsam befolkningsstruktur med en hög andel äldre.¹⁸ Området har ett underskott av människor i åldern 20-40 år och det är en problematik som delas med de flesta mindre landsbygdskommunerna i landet, vilket stärker konkurrensen om de attraktiva åldersgrupperna. Detta gör att hela området är beroende av nettoinflyttning för att förbättra befolkningens försörjningskvot, dvs. framförallt yngre i arbetsför ålder.

Samarbete och delaktighet

Att stärka attraktionskraften är en förutsättning för hållbar tillväxt. Attraktionskraft handlar inte bara om att locka inflyttare till en plats, ort, stad eller region.¹⁹ Det handlar lika mycket om att motivera de redan boende att stanna kvar. En person som stannar istället för att flytta är lika mycket värd som en som flyttar in. Attraktionskraft är också central för näringslivets utveckling, där till exempel besöksattraktiviteten ingår som en viktig del.

I ett framgångsrikt arbete med stärkt attraktionskraft krävs helhetssyn där en fungerande samverkan på flera nivåer blir avgörande. De tillväxtansvariga aktörerna har en central betydelse i arbetet med stärkt attraktionskraft, även om mycket av det praktiska arbetet bedrivs på lokal nivå. De bör ta en ledande roll för att samordna mångfalden av aktörer och intressen, med utgångspunkt i den egna regionens unika förutsättningar.

Andra avgörande delar för attraktionskraft är också förmågan att skapa delaktighet. Det som ofta beskrivs som styrkor i ett samhälle - stark sammanhållning, envishet och utvecklingskraft - har även en baksida i form av svårigheter för nya parter att ta sig in och redan insatta att ta sig ur.²⁰ Något som lätt skapar en bristande öppenhet för nya intryck, samarbetssvårigheter både lokalt och över större områden, bristande engagemang hos unga, begränsad nytta av mångfald och till viss del utanförskap.

Utmaningar i vårt område kommer att vara att skapa ett lokalsamhälle där alla känner sig behövda och delaktiga och som bättre lyckas ta till vara befintliga resurser i arbetslivet. Det kommer också vara att inse potentialen och styrkan i invandring och ökad mångfald som innebär att vi måste använda de positiva krafterna, som det starka föreningstraditionerna ändå utgör, till att både förnya livsarenan och göra befolkningsstrukturen mindre sårbar på längre sikt.

Den mänskliga drivkraften anses som är den enskilt viktigaste komponenten för regional utveckling och tillväxt.²¹ Det är därför en resurs som måste vårdas. Av stor vikt är också att jämställdhet genomsyrar allt utvecklingsarbete. I ett jämställt samhälle tas kvinnors och mäns erfarenheter och kompetens tillvara och värderas, vilket medför att områdets attraktivitet ökar.

¹⁶ Leaderområdet har ett ökat flyttnetto från 2013

¹⁷ Attraktionskraft för tillväxt och utveckling, Regeringskansliet 2014

¹⁸ Örnsköldsvik - Omvärldsanalys 2014, SWECO samt Översiktsplan för Kramfors kommun, 2013

¹⁹ Attraktionskraft för tillväxt och utveckling, Regeringskansliet 2014

²⁰ Örnsköldsvik - Omvärldsanalys 2014, SWECO

²¹ Regional utvecklingsstrategi (RUS) för Västernorrlands län 2011 - 2020, 2011

Arbetslivsutveckling i landsbygd

Utvecklingen av antal arbetstillfällen skiljer sig mellan olika delar av Sverige.²² I landsbygden är det jordbruk, jakt och skogsbruk som har de flesta arbetstillfällena och här finns också konkurrensfördelar när det gäller just dessa områden och även besöksnäringen. De flesta jordbruksföretag sysslar med kombinationsverksamhet där entreprenad, turism och gårdsförsäljning är vanligast. Även kultur och föreningsliv är faktorer som påverkar utvecklingen. De kan skapa ekonomiska värden och har en viktig social funktion.

På landsbygden är ideella föreningar stora aktivitetsskapare och viktiga arbetsgivare. Det är vanligare med ideella föreningar i landsbygden än vad det är i städerna och i relation till befolkningen är föreningar vanligast i den glesa landsbygden. De föreningar som lockar flest människor är idrottsföreningar och intresseföreningar.

Tillsammans för hållbar tillväxt

Insikten om att jordens resurser är begränsade växer för varje dag. Stora gemensamma utmaningar som till exempel klimatförändringarna kräver globala beslut. Samtidigt väcks behovet av att jobba tillsammans både för sina egna intressen och för att hantera nationella problem.²³ Man ser att små och mindre företag börjar ta egna initiativ, globalt som nationellt, för hållbarhet. Något som påverkar dialogen mellan politik och näringsliv.

Tillgången på information har aldrig varit större och det blir både lättare och svårare att vara delaktig och känna att man gör något viktigt. Mängden information som passerar en enskild individ har mångdubblats under de senaste åren. För individen är det svårt att hantera den stora mängd information som man, inte minst genom de sociala medierna, berörs av varje dag. Tendensen är nu att vi väljer att engagera oss i enstaka frågor och enskilda ämnen. När många bryr sig om samma fråga är det lätt att få gehör och genomslag, vilket också syns i de nya mer transparenta systemen.

Utveckling kräver helt nytt tänkesätt

Behovet av att lösa dagens och framtidens utmaningar innebär att det inte räcker att förbättra och finslipa traditionella metoder utan också att helt nya metoder behöver utvecklas.

Att förändra redan befintliga strukturer är inte alltid det bästa sättet att skapa utveckling. Det behövs även ett innovativt förhållningssätt både när det gäller teknik och attityder. Oavsett hur förändringarna ser ut och var de sker måste det finnas en beredskap och medvetenhet kring de konflikter som förändringar kan innebära. För framtiden är det viktigt att satsa på omvärldsbevakning och en medvetenhet kring att samhälle, politik och marknad förändras är en förutsättning för att klara sig på lång sikt.

Att nyttja ny teknik blir allt mer avgörande – det gör att vi kan arbeta smartare i allt från digitala informationskedjor till interaktivitet med medborgare och maktutövare.

²² Allt om landet – en sammanfattning, Jordbruksverket, rapport 2013:23

²³ Bli' re nån andra vers, eller? LRFs Omvärldsanalys 2014

Kommunikationen blir allt mer central för att ta tillvara på de idéer och initiativ som skapas.
Gör vi det på rätt sätt så når vi fler med bättre resultat.